

Prieglobsčio prašytojų, kurie prieglobsčio prašymas yra atmestas, grąžinimas: iššūkiai ir geroji praktika

Santrauka

Bendra situacija

Lietuva vidutiniškai per metus gauna apie **350-400 prašymų suteikti prieglobstį**. Daugiausia prašymų pateikia Gruzijos, Ukrainos, Rusijos, Afganistano ir Irako piliečiai. **Teigiamų sprendimų dalis siekia apie 30-35 proc.** Didžioji dauguma užsieniečių, kurių prieglobsčio prašymai netenkinami, privalo išvykti iš Lietuvos savanoriškai arba yra išsiunčiami.

2015 m. buvo pateikti 291 prieglobsčio prašymai, daugiausia – iš Ukrainos (22,3 proc.), Gruzijos (16,5 proc.), Rusijos Federacijos (14 proc.), Afganistano (11 proc.) ir Irako (9 proc.) piliečių. **2015 m. prieglobstis suteiktas 86 asmenims** (17 pabėgėlio ir 69 papildomos apsaugos statusai), priimti **97 sprendimai nesuteikti prieglobsčio** ir **133 sprendimai išsiųsti ar grąžinti** užsieniečius, kuriems prieglobstis nebuvo suteiktas. Daugiausiai neigiamų sprendimų 2015 m. priimta Gruzijos, Ukrainos, Rusijos Federacijos ir Baltarusijos piliečių atžvilgiu.

Teisinis reguliavimas

Priėmus neigiamą sprendimą dėl prieglobsčio ir nustačius, kad nėra Įstatyme¹ numatytų užsieniečio negrąžinimo pagrindų, yra priimamas administracinis **sprendimas nesuteikti prieglobsčio ir grąžinti arba išsiųsti užsienietį**. Sprendimas įsigalioja nuo jo priėmimo dienos. Iki išsiuntimo įvykdymo užsienietis teismo sprendimu **gali būti sulaikytas**, jeigu sulaikymas būtinas atitinkamam sprendimui priimti ir (ar) vykdyti (jeigu užsienietis trukdo priimti ir (ar) vykdyti sprendimą, gali pasislėpti vengdamas grąžinimo, išsiuntimo ar perdavimo). Iki 2012 m. prieglobsčio prašytojams, neteisėtai atvykusiems į šalį ir pateikusiems prieglobsčio prašymą, sulaikymas prieglobsčio prašymo svarstymo metu negalėjo būti taikomas, nes tam nebuvo teisinio pagrindo. Prieglobsčio prašytojai būdavo apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre be judėjimo laisvės apribojimo. Apie 70 proc. prieglobsčio prašytojų pažeisdami centro vidines taisykles išvykdavo nesulaukę sprendimo dėl prieglobsčio ir vėliau negrįždavo – tokiu būdu piktnaudžiaudavo prieglobsčio procedūra. Jų grąžinimas tapdavo neįmanomas. 2012 m. vasario 1 d. įsigaliojus Įstatymo 113 str. papildymui 2 dalimi, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas suformavo praktiką, jog prieglobsčio prašytojai gali būti sulaikomi, jeigu yra tenkinami sulaikymo pagrindai.

Konstatavus, kad sprendimas dėl išsiuntimo negali būti įvykdytas nedelsiant (užsienietis atsisako priimti užsienio valstybę, jam reikia suteikti būtinąją medicininę pagalbą ar jo negalima išsiųsti dėl objektyvių priežasčių (užsienietis neturi galiojančio kelionės dokumento, nėra galimybės gauti kelionės bilietų ir kita), priimamas **sprendimas sustabdyti išsiuntimo vykdymą**. Tokiu atveju užsienietis apgyvendinamas Užsieniečių registracijos centre (jeigu yra pasislėpimo pavojus, užsienietis teismo sprendimu gali būti sulaikytas Centre). Toks užsienietis neturi teisės dirbti, gauti socialines išmokas, jam suteikiama tik būtinoji medicinos pagalba. Jeigu priežastys, dėl kurių užsieniečio negalima grąžinti, neišnyko praėjus metams nuo sprendimo sustabdyti išsiuntimą priėmimo, jam išduodamas **leidimas laikinai gyventi vieneriems metams**. Gavęs leidimą laikinai gyventi užsienietis gali dirbti, gauti jam priklausančias socialines garantijas bei medicinos paslaugas. Praėjus metams ir užsieniečiui kreipiantis dėl leidimo laikinai gyventi pakeitimo, vėl

¹ Įstatymas dėl Užsieniečių teisinės padėties, patvirtintas LR Seimo 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206.

vertinama, ar nėra galimybės išsiųsti užsienietį. Viena vertus, leidimo laikinai gyventi išdavimas bent laikinai sureguliuoja užsieniečio teisinę padėtį. Kita vertus, tai gali skatinti piktnaudžiavimą ir išsiuntimo proceso vilkinimą.

Sprendimo grąžinti apskundimas

Praktikoje **didžioji dalis sprendimų nesuteikti prieglobsčio ir išsiųsti yra apskundžiami**. Teismas, nagrinėdamas skundą, sprendžia, ar buvo įvertintos sąlygos, draudžiančios išsiųsti arba grąžinti užsienietį į valstybę, kurioje jo gyvybei ar laisvei gresia pavojus arba kur jis gali būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų, arba į valstybę, iš kurios jis gali būti vėliau nusiųstas į tokią valstybę. Taip pat užsienietis neišsiunčiamas iš Lietuvos Respublikos arba negrąžinamas į valstybę, jeigu yra rimtas pagrindas manyti, kad joje užsienietis bus kankinamas, su juo bus žiauriai, nežmoniška elgiamasi arba žeminamas jo orumas ar jis bus tokiu būdu baudžiamas. 2015 m. buvo pateikti 72 skundai dėl Migracijos departamento sprendimo nesuteikti prieglobsčio ir išsiųsti užsienietį. Tik 2 skundai buvo patenkinti ir Migracijos departamentas įpareigotas prašymus išnagrinėti iš naujo. Tačiau **pateiktas skundas nepadedą išvengti išsiuntimo, o tik pailgina buvimą šalyje**.

Iššūkiai

Didžioji dauguma užsieniečių, kurie gauna sprendimą dėl grąžinimo, jį įvykdo savanoriškai arba yra išsiunčiami. Daugiausiai neigiamų sprendimų dėl prieglobsčio ir sprendimų grąžinti priimama Gruzijos, Ukrainos, Rusijos Federacijos ir Baltarusijos piliečiams. Grąžinimus į šias valstybes Lietuvos Respublika vykdo jau daugelį metų, yra užmegzti geri kontaktai su užsienio valstybių institucijomis, Lietuvoje veikia šių valstybių ambasados, todėl užsieniečių grąžinimo procesas veikia gana sklandžiai. **Sudėtingiau yra grąžinti užsieniečius į tas valstybes, iš kurių statistiškai prieglobsčio prašytojų nebūna daug**, nes trūksta patirties, įdirbio, ne visuomet valstybės turi savo ambasadas Lietuvoje. Tai apsunkina bendradarbiavimą ir grįžimo dokumentų gavimą. **Užsieniečių, kurių negalima grąžinti ar išsiųsti skaičius yra labai nedidelis** – keli atvejai per metus (1-5 atvejai per metus). Pagrindinė priežastis – nepavyksta gauti grįžimo dokumentų iš kilmės valstybės, nes Lietuvoje nėra tos šalies diplomatinės atstovybės. Pasitaiko atvejų, kada užsienio šalių atstovybės neidentifikuoja užsieniečio kaip savo valstybės piliečio ir neišduoda grįžimo dokumentų. Kyla įtarimų, kad užsieniečiai gali nurodyti neteisingus duomenis tam, kad išvengtų išsiuntimo ir šiuo būdu **piktnaudžiauja prieglobsčio sistema**. 2014-2015 m. Lietuva susidūrė su **Vietnamo piliečių**, į Lietuvą patenkančių nelegaliai ir neteikiančių prieglobsčio prašymų, **problema**. Nustatyti šių asmenų tapatybę ir gauti grįžimo dokumentus itin sudėtinga, nes Lietuvoje Vietnamo ambasados nėra, o bendradarbiavimas su ambasada Varšuvoje – ne visada sėkmingas. Kartais grįžimo dokumento išdavimas užtrunka ilgiau nei 6 mėnesius, taip pat būta atvejų, kai ambasada apskritai nepateikė oficialių atsakymų į užkausimus dėl asmenų, kurie prisistatė Vietnamo piliečiais, bet neturėjo asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų. Esant tokioms aplinkybėms, šie užsieniečiai, išbuvę maksimalų sulaikymo terminą (18 mėn.), buvo išleisti iš Užsieniečių registracijos centro.

Situacija kitose ES šalyse²

Daugumoje ES šalių priimamas administracinis sprendimas išsiųsti neteisėtai šalyje esantį asmenį, net jeigu jo tapatybė nenustatyta. Vis dėlto kuomet tapatybė nenustatyta nėra galimybės gauti užsieniečio kelionės dokumentų. Todėl išsiuntimas praktiškai negali būti įvykdytas. Daugelyje ES šalių **asmens, kurių tapatybė nenustatyta ir kurie negali būti išsiųsti, yra laikomi neteisėtai esančiais**. Kai kuriose šalyse šiems asmenims yra išduodamas laikinas statusas: Maltoje – **leidimas laikinai gyventi**; Austrijoje, Vokietijoje ir Slovakijoje –

² Pateikiama informacija remiantis 18 šalių atsakymais į EMT Ad-Hoc užklausą apie Trečiųjų šalių piliečius, kurių negalima išsiųsti dėl tapatybės dokumentų nebuvimo (EMT Lietuvos nacionalinis informacijos centras, 2016 m. gegužės 3 d.).

laikino buvimo statusas (*angl. tolerated stay*). Daugelyje valstybių narių asmenys, kurių negalima išsiųsti, gauna tik būtinąją medicininę ir socialinę pagalbą ir neturi teisės dirbti.

Išvados

Nors daugelyje Europos sąjungos šalių prieglobsčio prašytojų skaičius pastaraisiais metais itin išaugo, tačiau Lietuvoje 2015 m. prieglobsčio prašymų gauta mažiau. Lietuva nėra atvykstančių į ES pabėgėlių tikslo šalis. Didžioji dauguma prieglobsčio prašytojų atvyksta iš kaimyninių ar artimų šalių, su kuriomis sėkmingai bendradarbiaujama grąžinimo srityje, tad kol kas Lietuvos Respublika nesusiduria su sunkumais prieglobsčio prašytojus grąžinant į kilmės valstybes (išskyrus atskirus pavienius atvejus). Visgi padidėjus atvykstančių prieglobsčio prašytojų srautams iš valstybių, kurių diplomatinių atstovybių Lietuvoje nėra ir su kuriais turima nedaug bendradarbiavimo praktikos, tikėtina, kad užsieniečių, kurių negalima grąžinti, skaičius išaugs ir kad tai gali tapti aktualia problema.